

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Кафедра мистецьких дисциплін**

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ВОКАЛУ У ЗВО

Методичні вказівки до практичних занять для студентів
освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» напрямку 01 – Освіта/Педагогіка.
Спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Чернігів
2018

УДК 378.016: 784](072)

ББК Щ31 р30

М 54

Рецензенти: кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка **Скорик Т. В.**

Народна артистка України, голова предметно-циклової комісії відділу естрадного співу, художній керівник хору студентів відділу хорового диригування Чернігівського музичного коледжу імені Л. М. Ревуцького **Гончаренко М. А.**

Укладач: **Прищеп Олена Петрівна**

М 54 Методика вкладання вокалу у ЗВО: методичні вказівки до практичних занять для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» напряму 01 – Освіта/Педагогіка. Спеціальність 014 Середня освіта (музичне мистецтво).: Укл. Прищеп О. П. Чернігів, 2018. 29 с.

ББК Щ31 р30

УДК 378.016: 784](072)

Рекомендовано до друку рішенням
вченої ради факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Протокол № 2 від 24.10.2018 р.)

© НУЧК, 2018

© Прищеп О. П., 2018

ЗМІСТ

| | |
|---|----|
| ПЕРЕДМОВА | 4 |
| 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ВОКАЛУ У ЗВО» | 6 |
| 1.1 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ | 6 |
| 1.2 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ..... | 8 |
| 2. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ | 10 |
| ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ВОКАЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ | 10 |
| 2.1 ДОБІР ВОКАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО МАТЕРІАЛУ | 10 |
| 2.2 ДОБІР ВОКАЛІЗІВ ДЛЯ РІЗНИХ ТИПІВ ГОЛОСІВ | 11 |
| 2.3 РОБОТА ЗІ ЗБІРКАМИ ШКІЛЬНОГО ПІСЕННОГО РЕПЕРТУАРУ ТА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ..... | 11 |
| 2.4 ДОБІР РОМАНСІВ ДЛЯ РІЗНИХ ТИПІВ СПІВАЦЬКИХ ГОЛОСІВ..... | 12 |
| ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ВОКАЛЬНИМИ ВПРАВАМИ Й ВОКАЛІЗАМИ | 13 |
| 2.5 ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКОГО ДИХАННЯ І КАНТИЛЕННОГО СПІВУ..... | 13 |
| 2.6 ПРИЙОМИ РОЗШИРЕННЯ РОБОЧОГО ДІАПАЗОНУ СПІВАКА ТА РУХЛИВОСТІ ГОЛОСУ | 14 |
| 2.7 ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОЇ ДИКЦІЇ ТА АРТИКУЛЯЦІЇ . | 15 |
| 2.8 МЕТОДИ РОБОТИ НАД ВОКАЛІЗАМИ ДЛЯ РІЗНИХ ТИПІВ ГОЛОСІВ | 16 |
| ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ВОКАЛЬНИМИ ТВОРАМИ | 17 |
| 2.9 МЕТОДИ ЗАСВОЄННЯ ТВОРІВ ШКІЛЬНОГО ПІСЕННОГО РЕПЕРТУАРУ | 17 |
| 2.10 МЕТОДИ РОБОТИ НАД УКРАЇНСЬКИМИ НАРОДНИМИ ПІСНЯМИ | 18 |
| 2.11 ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ НАД РОМАНСАМИ..... | 19 |
| 3. ОРІЄНТОВНИЙ РЕПЕРТУАР ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ | 21 |
| 4. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ | 26 |
| 5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА | 28 |

ПЕРЕДМОВА

Програма вивчення навчальної дисципліни «Методика викладання вокалу у ЗВО» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» напрямку 01 – Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво).

Навчальна програма «Методика викладання вокалу у ЗВО» розроблена на основі робочої програми навчального спецкурсу «Методика викладання вокалу» Київського університету імені Бориса Грінченка, розробник: Пляченко Т. М.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вокально-методична підготовка майбутнього викладача вокалу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

I. Модуль лекційний:

1. Основні завдання та принципи вокальної педагогіки
2. Співацький апарат: будова та функції звукоутворюючих органів
3. Співацьке дихання
4. Вокально-художній звук
5. Класифікація та коротка характеристика співацьких голосів
6. Форми і методи навчання у вокальному класі

II. Модуль практичний:

1. Формування навчального вокального репертуару
2. Методика роботи над вокальними вправами й вокалізами
3. Методика роботи над вокальними творами

Метою викладання навчальної дисципліни «Методика викладання вокалу у ЗВО» є формування у майбутніх викладачів вокалу цілісної системи вокально-педагогічних компетентностей на основі вокально-педагогічної діяльності. Готовність вокально-педагогічної діяльності майбутніх викладачів визначається рівнем оволодіння професійними компетентностями.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика викладання вокалу у ЗВО» є:

1. Усвідомлення майбутніми викладачами вокалу значення вокально-педагогічної діяльності як необхідної складової їх професійної діяльності;
2. Формування інтересу та потреби у вокально-педагогічній діяльності викладача вокалу;
3. Формування у майбутніх фахівців вокально-педагогічної компетентності у сфері вокального мистецтва та вокальної педагогіки;
4. Опанування здатністю до самовдосконалення у вокально-педагогічній діяльності протягом життя.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- сутність вокально-педагогічної діяльності викладача вокалу;
- компоненти структури такого виду діяльності педагога;
- організаційно-методичні умови формування вокально-виконавської компетентності викладача вокалу;

вміти:

- на практиці застосовувати теоретичні знання з дисципліни;
- опанувати методи та прийоми викладання вокалу у ЗВО;
- ефективно здійснювати вокально-педагогічну діяльність у процесі виконання своїх професійних функцій;
- самовдосконалюватися у вокально-педагогічній діяльності упродовж життя.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, 4 кредити ЄКТС.

Дані методичні вказівки призначені для підготовки студентів до практичних занять з дисципліни «Методика викладання вокалу у ЗВО» і сприятимуть більш ґрунтовному вивченню курсу.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ВОКАЛУ У ЗВО»

1.1 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1 (ЛЕКЦІЙНИЙ)

Тема 1. Основні завдання та принципи вокальної педагогіки

- 1. Завдання та напрямки розвитку вокальної педагогіки.*
- 2. Сучасні вимоги до викладача вокалу.*
- 3. Основні принципи та методи розвитку співацького голосу.*
- 4. Організація навчання у вокальному класі.*

Тема 2. Співацький апарат: будова та функції звукоутворюючих органів

- 1. Вікові особливості будови та розвитку співацького апарату.*
- 2. Будова гортані та її робота під час співу.*
- 3. Органи дихання. Артикуляційний апарат. Резонатори.*
- 4. Процес звукоутворення. Положення звукоутворюючих органів під час співу.*

Тема 3. Співацьке дихання

- 1. Вокально-дихальний процес.*
- 2. Типи співацького дихання*
- 3. Опора дихання та звука.*
- 4. Організація співацького дихання.*

Тема 4. Вокально-художній звук

- 1. Вокальний звук як фізичне явище.*
- 2. Співацька позиція звука.*
- 3. Атака співацького звука.*
- 4. Вокально-художній звук.*

Тема 5. Класифікація та коротка характеристика співацьких голосів

- 1. Вікова періодизація розвитку співацького голосу.*
- 2. Класифікація співацьких голосів.*

3. *Діапазон і реєстри співацького голосу*
4. *Методи розвитку діапазону та згладжування реєстрів.*

Тема 6. Форми і методи навчання у вокальному класі

1. *Структура заняття з вокалу.*
2. *Методика роботи над вокально-технічними вправами.*
3. *Засвоєння вокалізів.*
4. *Робота над вокальними творами.*

МОДУЛЬ 2 (ПРАКТИЧНИЙ)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Формування навчального вокального репертуару

1. *Добір вокально-технічного матеріалу.*
2. *Добір вокалізів для різних типів співацьких голосів.*
3. *Робота зі збірками шкільного пісенного репертуару та українських народних пісень.*
4. *Добір романсів для різних типів співацьких голосів.*

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Методика роботи над вокальними вправами й вокалізами

1. *Вправи для розвитку співацького дихання і кантиленного співу.*
2. *Прийоми розширення робочого діапазону співака та рухливості голосу.*
3. *Вправи для розвитку вокальної дикції та артикуляції.*
4. *Методи роботи над вокалізами для різних типів голосів.*

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Методика роботи над вокальними творами

1. *Методи засвоєння творів шкільного пісенного репертуару.*
2. *Методи роботи над українськими народними піснями.*
3. *Форми і методи роботи над романсами.*

1.2 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

| Назви змістових модулів і тем | Кількість годин | | | | | | | | | | | | | |
|---|-----------------|--------------|---|------|------|-------|-------|--------------|----|------|------|-------|--|----|
| | денна форма | | | | | | | заочна форма | | | | | | |
| | разом | у тому числі | | | | | разом | у тому числі | | | | | | |
| | | л | п | лаб. | інд. | с. р. | | л | п | лаб. | інд. | с. р. | | |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | | |
| Модуль 1 – Лекційний | | | | | | | | | | | | | | |
| Тема 1. Основні завдання та принципи вокальної педагогіки | | 2 | | | | 4 | | 2 | | | | | | 10 |
| Тема 2. Співацький апарат: будова та функції звукоутворюючих органів | | 2 | | | | 8 | | 2 | | | | | | 10 |
| Тема 3. Співацьке дихання | | 2 | | | | 4 | | 2 | | | | | | 10 |
| Тема 4. Вокально-художній звук | | 2 | | | | 4 | | 2 | | | | | | 10 |
| Тема 5. Класифікація та коротка характеристика співацьких голосів | | 4 | | | | 8 | | 2 | | | | | | 10 |
| Тема 6. Форми і методи навчання у вокальному класі | | 2 | | | | 4 | | | | | | | | 10 |
| Модуль 2 – Практичний | | | | | | | | | | | | | | |
| Змістовий модуль 1. Формування навчального вокального репертуару | | | | | | | | | | | | | | |
| Тема 1. Добір вокально-технічного матеріалу | | | 1 | | | 6 | | | 1 | | | | | 3 |
| Тема 2. Добір вокалізів для різних типів співацьких голосів | | | 1 | | | 6 | | | 1 | | | | | 3 |
| Тема 3. Робота зі збірками шкільного пісенного репертуару та | | | 1 | | | 6 | | | 1 | | | | | 3 |

| | | | | | | | | | | | | |
|---|-----|----|----|--|--|----|-----|----|----|--|--|----|
| українських народних пісень | | | | | | | | | | | | |
| Тема 4. Добір романсів для різних типів співацьких голосів | | | 1 | | | 6 | | | 1 | | | 3 |
| Змістовий модуль 2. Методика роботи над вокальними вправами й вокалізами | | | | | | | | | | | | |
| Тема 1. Вправи для розвитку співацького дихання і кантиленного співу | | | 1 | | | 5 | | | 1 | | | 4 |
| Тема 2. Прийоми розширення робочого діапазону співака та рухливості голосу | | | 1 | | | 5 | | | 1 | | | 4 |
| Тема 3. Вправи для розвитку вокальної дикції та артикуляції | | | 2 | | | 4 | | | 1 | | | 4 |
| Тема 4. Методи роботи над вокалізами для різних типів голосів | | | 2 | | | 5 | | | 1 | | | 4 |
| Змістовий модуль 3. Методика роботи над вокальними творами | | | | | | | | | | | | |
| Тема 1. Методи засвоєння творів шкільного пісенного репертуару | | | 2 | | | 5 | | | 1 | | | 3 |
| Тема 2. Методи роботи над українськими народними піснями | | | 2 | | | 5 | | | 1 | | | 3 |
| Тема 3. Форми і методи роботи над романсами | | | 2 | | | 5 | | | 2 | | | 4 |
| Усього годин | 120 | 14 | 16 | | | 90 | 120 | 10 | 12 | | | 98 |

2. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ВОКАЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ

2.1 ДОБІР ВОКАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО МАТЕРІАЛУ

План

1. Класифікація вокальних вправ.
2. Добір вокальних вправ.
3. Вокальні вправи для розспівування.

Методичні вказівки

Засвоєння студентами методів класифікації вокальних вправ: за різними типами голосів; за різними видами вокальної техніки. Види вправ для розспівування; згладжування регістрів; формування однохарактерності звучання голосних; формування техніки дихання, кантилені; артикуляція, дикція; резонування; інтонування, розвиток слуху; філірування; розвиток рухливості голосу тощо. Добір студентами вокальних вправ для різних типів голосів. Спів вокальних вправ для розспівування (розігрівання голосового апарату).

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [1-4];
- методична література (основна) [4; 6; 8; 10];
- методична література (допоміжна) [1; 3; 6; 9; 18; 23].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Ознайомлення зі збіркою: Єгоричева М. Вправи для розвитку вокальної техніки. Київ, 1977. 112 с.
2. Відпрацювання вправ № 18-19 зі збірки: Єгоричева М. Вправи для розвитку вокальної техніки. Київ, 1977. С. 14.

2.2 ДОБІР ВОКАЛІЗІВ ДЛЯ РІЗНИХ ТИПІВ ГОЛОСІВ

План

1. Класифікація вокалізів.
2. Добір вокалізів.
3. Спів вокалізів.

Методичні вказівки

Класифікація вокалізів для формування вокально-технічних навичок: плавність звуковедення, розвиток дзвінкості голосу, гнучкість звуковедення, згладжування нижнього та верхнього регістрів, рухливість голосу, кантилена, спів легато тощо. Ескізне читання вокалізів з аркуша. Формування дидактичного матеріалу для занять з сольного співу: добір вокалізів для різних типів голосів.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [5-12];
- методична література (основна) [1; 4; 6; 8]
- методична література (допоміжна) [3; 6; 14; 23].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Ознайомлення зі збіркою: Воронін О., Вороніна Р. 30 вокалізів на основі народних пісень. Київ, 1991. 72 с.
2. Ескізне читання з аркуша вокалізів № 2-4 зі збірки: Воронін О., Вороніна Р. 30 вокалізів на основі народних пісень. Київ, 1991. С. 8-11.

2.3 РОБОТА ЗІ ЗБІРКАМИ ШКІЛЬНОГО ПІСЕННОГО РЕПЕРТУАРУ ТА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

План

1. Аналіз змісту шкільного пісенного репертуару.
2. Добір українських народних пісень.
3. Аналіз вокальних творів.

Методичні вказівки

Аналіз змісту шкільного пісенного репертуару для учнів початкової та основної школи з урахуванням специфіки та особливостей розвитку дитячого голосового апарату. Визначення рівня складності вокальної партії пісень та їхньої придатності для початкового етапу занять у вокальному класі.

Добір навчального репертуару зі збірок народних пісень, визначення жанрів пісень. Читання народних пісень з аркуша. Виконавський аналіз вокальної партії пісень.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [13-31; 55-67; 89-120];
- методична література (основна) [1; 6; 8; 11];
- методична література (допоміжна) [8; 13-17; 21-24].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Ознайомлення зі збіркою: Ревуцький Л. Сонечко: обробки українських народних пісень для дітей. Київ, 1989. 64 с.
2. Ознайомлення зі збіркою: 232 найпопулярніші українські народні пісні. Донецьк, 2004. 400 с.

2.4 ДОБІР РОМАНСІВ ДЛЯ РІЗНИХ ТИПІВ СПІВАЦЬКИХ ГОЛОСІВ

План

1. Добір романсів.
2. Аналіз вокальної партії.
3. Художньо-педагогічний аналіз романсу.

Методичні вказівки

Добір романсів здійснюється з урахуванням типу співацького голосу. Художньо-педагогічний аналіз вокальних творів для з'ясування їх змісту і засобів художньої виразності. Виконавський аналіз вокальної партії з метою визначення вокальних труднощів та методів їх подолання.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [32-54; 68-88];
- методична література (основна) [1; 4; 5; 6; 8; 9];
- методична література (допоміжна) [1; 3; 5-7; 23; 24].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Ознайомлення зі збіркою: Романси українських композиторів-класиків для жіночого голосу в супроводі фортепіано. Київ, 1990. 72 с.
2. Художньо-педагогічний аналіз романсу «Утоптала стежечку» (муз. Я. Степового, слова Т. Шевченка).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ВОКАЛЬНИМИ ВПРАВАМИ Й ВОКАЛІЗАМИ

2.5 ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКОГО ДИХАННЯ І КАНТИЛЕННОГО СПІВУ

План

1. Добір вправ.
2. Спів вокальних вправ.

Методичні вказівки

Відпрацювання навичок співу вокальних вправ під власний супровід з модуляціями у всі тональності вгору і вниз. Моделювання професійної діяльності викладача вокалу: робота над вокальними вправами на розвиток дихання (розспівування; формування навичок вдихання через ніс та одночасного видихання через рот і ніс; засвоєння прийомів затримки дихання та еластичного подовженого видиху; формування навичок кантиленного співу; виявлення недоліків звукоутворення за характером звучання голосу; визначення способів їх усунення). Моделювання педагогічних ситуацій.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [1-4];
- методична література (основна) [1; 4; 6; 8];
- методична література (допоміжна) [3-7; 9; 10; 18; 24; 25].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Аналіз статті: Микиша М. В. Опора співацького дихання і звука / Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ, 2016. С. 91-93.
2. Вивчення вправ № 62, 63 зі збірки: Єгоричева М. Вправи для розвитку вокальної техніки. Київ, 1977. С. 39.

2.6 ПРИЙОМИ РОЗШИРЕННЯ РОБОЧОГО ДІАПАЗОНУ СПІВАКА ТА РУХЛИВОСТІ ГОЛОСУ

План

1. Робота над розширенням верхньої ділянки діапазону співака.
2. Робота над розширенням нижньої ділянки діапазону співака.
3. Вправи для розвитку рухливості голосу.

Методичні вказівки

Робота студента над розширенням верхньої ділянки робочого діапазону співака: засвоєння методів роботи над вправами з арпеджованим рухом мелодії вгору; виконання вправ з рухом мелодії вгору на стакато; фіксування відчуття гранично високого звуку. Робота студента над розширенням нижньої ділянки робочого діапазону: засвоєння методів роботи над вправами з поступеним рухом мелодії вниз; фіксування відчуття гранично низького звуку діапазону. Вправи для розвитку рухливості голосу: спів вправ на стакато вгору і вниз у швидкому темпі; виконання легато у високому регістрі в швидкому темпі вгору і вниз; виконання стрибків на широкі інтервали вгору і вниз.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [1-4];
- методична література (основна) [1; 4; 6; 8];
- методична література (допоміжна) [3-7; 9; 10; 18; 24; 25].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Аналіз статті: Сраджева О. В. До питання про класифікацію вокальних вправ / Можайкіна Н.С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ, 2016. С. 174-178.
2. Вивчення вправ № 27, 29 зі збірки: Єгоричева М. Вправи для розвитку вокальної техніки. Київ, 1977. С. 18-19.

2.7 ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОЇ ДИКЦІЇ ТА АРТИКУЛЯЦІЇ

План

1. Добір вправ для розвитку дикції.
2. Робота над артикуляцією.
3. Робота над скоромовками.

Методичні вказівки

Засвоєння вправ для розвитку вокальної дикції (скоромовки на одному звуці; виконання секвенцій на різні склади у швидкому темпі). Робота над артикуляцією (вокалізація на голосних «А», «О», «У»; вокалізація на різні голосні у поєднанні з приголосними звуками – «Мі-льо», «Мі-йо», «Мі-ля», «Мі-я»). Артикуляційний апарат повинен бути вільним, щоб співак мав можливість швидко вимовляти різні звуки, не порушуючи при цьому співацької установки. Чіткість артикуляції необхідна для хорошої дикції. Кращому формуванню звука сприяє також вільна, незатиснена нижня щелепа.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [1-4];
- методична література (основна) [1; 4; 6; 8];
- методична література (допоміжна) [3-7; 9; 10; 18; 24; 25].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Аналіз статті: Нестеренко Є. Є. Деякі питання вимови у співі / Можайкіна Н.С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ, 2016. С. 137-143.
2. Вивчення вправи № 79 зі збірки: Єгоричева М. Вправи для розвитку вокальної техніки. Київ, 1977. С. 56.

2.8 МЕТОДИ РОБОТИ НАД ВОКАЛІЗАМИ ДЛЯ РІЗНИХ ТИПІВ ГОЛОСІВ

План

1. Засвоєння вокалізів для високих голосів.
2. Засвоєння вокалізів для середніх голосів.
3. Засвоєння вокалізів для низьких голосів.

Методичні вказівки

Засвоєння вокалізів для високих голосів (жіночих, чоловічих): сольфеджування вокалізів; спів на різні голосні і склади; формування переважно головного резонування; формування м'якої атаки звука; фразування і звуковедення; розвиток кантилени або рухливості голосу.

Засвоєння вокалізів для середніх і низьких голосів (жіночих, чоловічих): формування переважно грудного резонування; робота над соковитим забарвленням голосу; робота над фонетичною розбірливістю співу у середньому і низькому регістрах. Порівняльний аналіз вокального матеріалу вокалізів для високих і низьких голосів. Визначення специфіки викладу вокально-технічного матеріалу у вокалізах для різних типів голосів.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [5-12];
- методична література (основна) [1; 4; 6; 8];
- методична література (допоміжна) [3; 6; 14; 18; 23].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Аналіз статті: Лівідов І. І. Голосні у співі / Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ, 2016. С. 131-137.
2. Вивчення вокалізу № 1 Вілінської І. для розвитку плавного звуковедення / Вілінська І. Вокалізи для середнього голосу: учбовий репертуар. Київ, 1989. С. 5-7.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ВОКАЛЬНИМИ ТВОРАМИ

2.9 МЕТОДИ ЗАСВОЄННЯ ТВОРІВ ШКІЛЬНОГО ПІСЕННОГО РЕПЕРТУАРУ

План

1. Художньо-педагогічний аналіз твору.
2. Виконавський аналіз вокальної партії.
3. Адаптація пісні для вивчення на вокальному занятті.

Методичні вказівки

Художньо-педагогічний аналіз пісні шкільного репертуару включає: пошук відомостей про авторів, аналіз образного змісту, аналіз мелодії (ладо-тональний план, розмір, темп, ритмічні особливості, динаміка). Виконавський аналіз вокальної партії включає прогнозування вокально-технічних труднощів та визначення методів їх подолання. Адаптація дитячого вокального репертуару для вивчення у вокальному класі: вибір зручної для співу тональності; транспонування фортепіанного супроводу за необхідності. Робота студентів над вокальною партією творів шкільного

пісенного репертуару: сольфеджування, робота над інтонацією, відпрацювання інтонаційно складних місць; спів з літературним текстом, робота над дикцією; формування м'якої атаки звука; розподіл дихання у фразях та робота над звуковеденням; втілення художнього образу твору, робота над мімікою, жестами, співацькою поставою.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [101-120];
- методична література (основна) [1; 4; 6; 8];
- методична література (допоміжна) [8; 14; 18; 20; 22; 24].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Аналіз статті: Можайкіна Н. С. Що потрібно знати про вікові особливості розвитку дитячого голосу / Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ, 2016. С. 101-105.
2. Виконавський аналіз твору Моцарта В. «Весняна».

2.10 МЕТОДИ РОБОТИ НАД УКРАЇНСЬКИМИ НАРОДНИМИ ПІСНЯМИ

План

1. Художньо-педагогічний аналіз української народної пісні.
2. Виконавський аналіз вокальної партії.
3. Форми роботи над українською народною піснею.

Методичні вказівки

Художньо-педагогічний аналіз народного пісенного матеріалу, який містить багато можливостей для виконання: простота, краса і досконалість. Виконавський аналіз вокальної партії народних пісень: інтонаційна зручність мелодичної лінії; зручне для співу поєднання літературного тексту з мелодією; логічне фразування тощо. Робота студентів над народними піснями куплетної та куплетно-варіаційної форми: сольфеджування, робота над інтонацією, відпрацювання інтонаційно складних місць; спів з

літературним текстом, робота над дикцією; формування м'якої атаки звука; розподіл дихання у фразах та робота над звуковеденням; втілення художнього образу твору, робота над мімікою, жестами, співацькою поставою; проектування сценічного образу виконавця. Спів пісень із супроводом та а капела.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [13-31; 55-67; 89-100];
- методична література (основна) [1; 4; 6; 8];
- методична література (допоміжна) [6; 7; 14; 15; 18].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Аналіз статті: Соболева О. Д. Специфіка вокальної виразності в українських народних піснях / Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ, 2016. С. 179-184.
2. Художньо-педагогічний аналіз української народної пісні «Ой не світи, місяченьку».

2.11 ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ НАД РОМАНСАМИ

План

1. Історико-теоретичний аналіз твору.
2. Етапи роботи над твором.
3. Втілення художнього образу.

Методичні вказівки

Історико-теоретичний аналіз твору включає інформацію про історичний час, в якому жили і творили автори, короткі відомості про них, характерні риси творчості та стилю. Аналіз засобів музичної виразності: гармонії, ритму, метру, фактури, жанрових особливостей. Аналіз вокальної партії з визначенням вокальних труднощів та шляхів їх подолання. Етапи роботи над твором: сольфеджування вокальної партії романсу, робота над інтонацією; спів з літературним текстом, робота над дикцією; формування

м'якої атаки звука; розподіл дихання по фразях та робота над звуковеденням; втілення художнього образу твору, робота над мімікою, жестами, образом.

Рекомендована література

- орієнтовний репертуар вокальних творів [32-54; 68-88];
- методична література (основна) [1, 2, 4, 6, 8, 11];
- методична література (допоміжна) [1; 6; 7; 11; 14; 18; 19].

Завдання для самостійного опрацювання

1. Аналіз статті: Можайкіна Н. С. Методичні рекомендації по роботі зі студентами-початківцями / Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ, 2016. С. 190-193.
2. Історико-теоретичний аналіз твору Шуберта Ф. «Ave Maria».

3. ОРІЄНТОВНИЙ РЕПЕРТУАР ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ

Вокально-технічні вправи

1. Віардо П. Вправи для жіночого голосу у супроводі фортепіано
2. Глінка М. Вокалізи-сольфеджіо (етюди для голосу)
3. Єгоричева М. Вправи для розвитку вокальної техніки
4. Ємельянов В. Фонопедичні вправи

Вокалізи для різних типів голосів

5. Абт Ф. Школа співу: вибрані вправи для низьких голосів у супроводі фортепіано
6. Вілінська І. Вокалізи для середнього голосу: учеб. репертуар
7. Вілінська І. Вокалізи для низького голосу з фортепіано: для консерваторій та музичних училищ
8. Воронін О., Вороніна Р. 30 вокалізів на основі народних пісень
9. Зейдлер Г. Мистецтво співу. Частини I, II
10. Вибрані вокалізи для високого голосу в супроводі фортепіано /Укладач Г. Тіц
11. Конконе Дж. 50 вправ для високого і середнього голосу
12. Панофка Г. Мистецтво співу: 24 вокалізи для сопрано, меццо-сопрано або тенора

Вокальні твори для високих голосів

Українські народні пісні:

13. Обробка А. Кос-Анатольського «Чотири воли пасу я»
14. Обробка А. Кос-Анатольського «Ой на горі сніг біленький»
15. Обробка Л. Кауфмана «Спать мені не хочеться»
16. Обробка Л. Кауфмана «Ой на гору козак воду носить»
17. Обробка Л. Кауфмана «Нащо мені чорні брови»
18. Обробка Ж. Колодуб «Як поїхав мій миленький до млина»
19. Обробка М. Лисенка «Ой не світи, місяченьку»
20. Обробка М. Лисенка «Зелененький барвіночку»
21. Обробка М. Лисенка «Ой пуцу я кониченька»

22. Обробка С. Людкевича «Ой, співаночки мої»
23. Обробка Б. Лятошинського «Ой маю я чорні брови»
24. Обробка А. Омельченка «У вишневому садочку»
25. Обробка Н. Скоробагатька «Стоїть гора високая»
26. Обробка Н. Скоробагатька «Очерет лугом гуде»
27. Обробка В. Войта «Тиха вода»
28. Обробка В. Войта «Ой вийду я на вулицю»
29. Обробка В. Войта «Глибока кирниця»
30. Обробка О. Сандлера «Ой джигуне, джигуне»
31. Обробка П. Човнового «Якби мені не тиночки»

Романси та пісні:

32. Н. Андрієвська, сл.Л. Реви «Якби я вмiла вишивать»
33. П. Булахов, сл. О. Толстого «Колокольчики мои»
34. О. Варламов, сл. народні. «Что мне жить и тужить»
35. М. Глинка, сл. О. Пушкіна. «В крови горит огонь желанья»
36. М. Глинка, сл. М. Кукольника. «Жаворонок»
37. М. Глинка, сл. Є. Баратинського «Не искушай меня без нужды»
38. Е. Гріг, сл. Е. Крага «Пісня Сольвейг» із сюїти «Пер Гюнт»
39. О. Даргомижський, сл. О. Пушкіна «Юноша и дева»
40. Л. Деліб, сл. А. Мюссе «Іспанська пісня»
41. А. Кос-Анатольський, сл. І. Франка «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»
42. І. Кирилiна, сл. Л. Українки «Якби мені»
43. Ф. Мендельсон, сл. Г. Гейне «На крыльях чудной песни»
44. С. Рахманiнов, сл. Ф. Тютчева «Весенние воды»
45. С. Рахманiнов, сл. О. Бекетової «Забыть так скоро»
46. С. Рахманiнов, сл. Г. Галiної «Здесь хорошо»
47. М. Римський-Корсаков, сл. О. Толстого «Не ветер, вей с высоты»
48. М. Римський-Корсаков, сл. А. Майкова «О чём в тиши ночей»
49. К. Стеценко, сл. В. Самiйленка «Вечiрня пісня»
50. П. Чайковський, сл. А. Апухтіна «День ли царит»

51. П. Чайковський, сл. А. Апухтіна «Забыть так скоро»
52. П. Чайковський «Растворил я окно»
53. Е. Шентірмай, переклад з угорської А. Єфременкова «В мире есть красавица одна»
54. Ф. Шуберт «Ave Maria».

Вокальні твори для середніх і низьких голосів

Українські народні пісні:

55. Обробка М. Глинки «Не щебечи, соловейку»
56. Обробка В. Заремби «Дивлюсь я на небо»
57. Обробка В. Косенка «Грицю, Грицю, до роботи»
58. Обробка В. Косенка «Взяв би я бандуру»
59. Обробка М. Лисенка «Казав мені батько»
60. Обробка М. Лисенка «Там, де Ятрань круто в'ється»
61. Обробка М. Лисенка «Ой і не стелися, хрещатий барвінку»
62. Обробка С. Людкевича «Ой ти, дівчино, зарученая»
63. Обробка Г. Майбороди «Чия ж то хатина?»
64. Обробка Л. Ревуцького «Чуєш, брате мій»
65. Обробка Н. Скоробагатька «Повій, вітре, на Україну»
66. Обробка В. Таловирі «По садочку ходжу»
67. Обробка Г. Цицалюка «Вечір надворі»

Романси та пісні:

68. О. Білаш, сл. Д. Павличка «Впали роси на покоси»
69. О. Білаш, сл. Д. Павличка «Молдаваночка»
70. О. Варламов, сл. М. Циганова «Красный сарафан»
71. Ж. Векерлен, сл. Фаваро «Менует Екзоде»
72. В. Верменич, сл. М. Сома «Польова царівна»
73. М. Глінка, сл. М. Кукольника «Сомнение»
74. Е. Гріг, сл. С. Гінсберг «Люблю тебе»
75. О. Даргомижський, сл. О. Кольцова «Не скажу нікому»
76. О. Даргомижський, сл. О. Пушкіна «Я вас любил»

77. А. Зорін, Д. Михайлов, сл. М. Пугачова «Жалобно стонет ветер осенний»
 78. М. Лисенко, сл. І. Франка «Бездежнеє поле»
 79. Н. Лістов «Я помню вальса звук прелестный»
 80. Л. Малашкін, сл. Г. Лішина «О, если б мог выразить в звуке»
 81. Ж. Массне, сл. Л. Галле «Елегія»
 82. С. Рахманінов, сл. А. Фета «В молчанье ночи тайной»
 83. Циганська нар. пісня в обр. Я. Пригожого «Что это сердце»
 84. Я. Степовий, сл. Т. Шевченка «Утоптала стежечку»
 85. Я. Степовий, сл. Т. Шевченка «Ой стрічечка до стрічечки»
 86. П. Чайковський , сл. Я. Полонського «Пісня циганки»
 87. Р. Шуман, сл. Г. Гейне «Я не сержусь»
 88. М. Шишкін, сл. М. Язикова «Ночь светла»

Твори шкільного пісенного репертуару

Українські народні пісні:

89. Обробка В. Гончаренка «Іди, іди, дощику»
 90. Обробка М. Каландьонка «Ой на горі жито»
 91. Обробка Ж. Колоду «Вийди, вийди, сонечко»
 92. Обробка Є. Льонка «Іванчику-білоданчику»
 93. Обробка Є. Льонка «Ходить сонко по вулиці»
 94. Обробка Ю. Соколовського «Дощик»
 95. Обробка Ю. Соколовського «І шумить, і гуде»
 96. Обробка Ю. Соколовського «Лугом іду, коня веду»
 97. Обробка Ю. Соколовського «Місяць на небі»
 98. Обробка Ю. Соколовського «Тече річка невеличка»
 99. Обробка Ю. Щуровського «Ой, за гаєм, гаєм»
 100. Обробка Ю. Щуровського «Ой, ходила дівчина бережком»

Твори композиторів-класиків для дітей:

101. Й. Брамс, обробка А. Цахе «Колискова»
 102. Й. Брамс, обробка А. Цахе «Ластівка»
 103. О. Варламов «Горные вершины»

104. М. Глінка «Не щебечи, соловейко»
105. М. Глінка «Гуде вітер вельми в полі»
106. Е. Гріг «Захід сонця»
107. Е. Гріг «Дитяча пісенька»
108. К. Данькевич «Колискова»
109. В. Косенко «Колискова»
110. Ц. Кюї «Весняна пісенька»
111. Ц. Кюї «Кицька»
112. С. Монюшко «Золота рибка»
113. В. Моцарт «Весняна»
114. В. Моцарт «Колискова»
115. Т. Попатенко «Соловей»
116. П. Чайковський «Мой садик»
117. П. Чайковський «Колыбельная песня в бурю»
118. Ф. Шопен «Желание»
119. Ф. Шуберт «Форель»
120. Ф. Шуберт «Розочка на поле»

4. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

А капела (іт. a cappella) – хоровий або сольний спів без інструментального супроводу. Найчастіше використовується в народній творчості.

Альт (від лат. altus – високий) – 1. Низький дитячий (або жіночий) голос. 2. Партія в хорі чи вокальному ансамблі, яку виконують низькі дитячі або жіночі голоси (мецо-сопрано і контральто).

Артикуляція – чітка, виразна вимова звуків у процесі співу.

Атака – перехід голосового апарату від дихального стану до звукоутворення; початок звуку. Розрізняють тверду, м'яку, придихальну атаку.

Баритон – чоловічий голос, середній між басом і тенором.

Бас – низький чоловічий голос.

Вібрато – незначне коливання голосу по висоті, силі й тембру.

Вокаліз – вправа або етюд для голосу, що виконується без слів на будь-який голосний звук; найчастіше застосовується для розвитку вокальної техніки.

Голос співацький – сукупність вокальних звуків, що виникли внаслідок коливань голосових зв'язок людини, підсилених резонаторами; характеризується обсягом (діапазоном), висотою, силою і тембром.

Дикція – уміння чітко, виразно вимовляти звуки, склади і слова під час співу.

Діапазон – звуковий обсяг співацького голосу від найнижчого до найбільш високого звуку.

Дует – ансамбль, який складається з двох співаків.

Жіночі голоси – сопрано, мецо-сопрано, контральто.

Колоратура (від італ. coloratura – забарвлення, окраса; від лат. coloro – прикрашаю) – прикрашування вокальної мелодії швидкими, технічно важкими віртуозними пасажами і мелізмами, здатність голосу виконувати їх.

Медіум – середній регістр жіночого співацького голосу.

Мутація – зміна голосу, що настає в період статевого дозрівання.

Постановка голосу – виховання у співака спеціальними вокальними вправами правильних навичок звукоутворення.

Регістр – частина звукоряду, що займає певне положення по висоті звучання і має однаковий тембр. Розрізняють грудний, головний і мішаний реєстри.

Романс – одноголосий вокальний твір поетичного змісту з інструментальним супроводом. Особливого розвитку набув у творчості романтиків.

Серенада – лірична вітальна пісня, поширена в Італії та Іспанії. Виконувалася ввечері або вночі під вікном коханої.

Слух – здатність людини сприймати звук. **Слух музичний** – здатність сприймати звуки різної висоти, сили, тривалості, тембру; уміння аналізувати зв'язок між звуками, запам'ятовувати та свідомо відтворювати їх.

Тембр – забарвлення звуку; якість, за якою розрізняють звуки однієї висоти і завдяки якій звучання одного інструмента або голосу відрізняється від іншого.

Теситура – висотне розміщення звуків у музичному творі відповідно до діапазону співацького голосу або музичного інструмента.

Фальцет – один із високих реєстрів чоловічого голосу, у якому використовується головний резонатор ізольовано від грудного.

Філірування – поступове зменшення або збільшення сили протяжного звуку.

Цезура – коротка пауза між фразами в музичному творі. У вокальному співі – знак зміни дихання.

Чоловічі голоси – тенор, баритон, бас.

Шансон (від франц. chanson – пісня) – французька пісня – народна (XV-XVI ст.), а також сучасна естрадна пісня ліричного змісту.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. Москва, 1968. 347 с.
2. Зданович А.П. Некоторые вопросы вокальной методики. Москва, 1965. 148 с.
3. Кочнева И., Яковлева А. Вокальный словарь. Ленинград, 1988. 70 с.
4. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса. Киев, 1988. 144 с.
5. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. Київ, 1985. 80 с.
6. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению. Москва, 1987. 95 с.
7. Морозов В.П. Биофизические основы вокальной речи. Ленинград, 1977. 232 с.
8. Овчаренко Н. Основы вокальної методики: науково-методичний посібник. Кривий Ріг, 2006. 116 с.
9. Педагогічний репертуар вокаліста. Вип. 1, Вип. 2. Київ, 1966, 1968.
10. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу: навчально-методичний посібник. Кіровоград, 2005. 80 с.
11. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. Київ, 1998. 160 с.

Допоміжна література:

1. Барсов Ю. Вокально-исполнительские принципы М.И. Глинки. Москва, 1968. 66 с.
2. Вартамян И.А. Звук – Слух – Мозг. Ленинград, 1981. 176 с.
3. Гарсиа М. Школа пения. Москва, 1956.
4. Гембицкая Е.Я., Дышлевская Д.А. Последовательность певческого обучения. *Известия АПН РСФСР*. Москва, 1960. Вып.110. С. 85-104.
5. Гениуш А.Б. О совершенствовании методов обучения пению учителей музыки. *Совершенствование процесса профессиональной подготовки учителя музыки в условиях высшего педагогического образования*. Москва, 1982. С.148–156.

6. Голубев П.В. Советы молодым педагогам-вокалистам. Москва, 1963. 87 с.
7. Гонтаренко Н.Б. Сольное пение: секреты вокального мастерства. Ростов на Дону, 2006. 155 с.
8. Добровольская Н., Орлова Н. Что надо знать учителю о детском голосе. Москва, 1972. 32 с.
9. Емельянов В.В. Фонопедические упражнения: методическая разработка. Кировоград, 1988. 29 с.
10. Ермолаев В.Г., Лебедев Н.Ф., Морозов В.П. Руководство по фонииатрии. Москва, 1970. 270 с.
11. Жербіна Л.М., Шоліна Г.С. Виховання професійної орієнтації в процесі індивідуальних занять з постановки голосу. *Дослідження проблем професійної підготовки вчителя музики*. Київ, 1981. С. 25–32.
12. Заседателев Ф.Ф. Научные основы постановки голоса. Москва, 1965. 255 с.
13. Кантарович В.С. Гигиена голоса. Москва, 1955. 156 с.
14. Карпось В. А. Основні положення з теорії та практики співу: навчально-методичний посібник. Луцьк, 1999. 107 с.
15. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України. Київ, 1989. 135 с.
16. Малинина Е. Вокальное воспитание детей. Ленинград, 1967. 45 с.
17. Менабени А. Методы вокальной работы в школе. *Музыкальное воспитание в школе*. Москва, 1976. Вып.11. С. 86–94.
18. Можайкіна Н.С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ, 2016. 216 с.
19. Назаренко И.К. Искусство пения. Москва, 1963. 511 с.
20. Огороднов Д.Е. Основные принципы вокального воспитания. Киев, 1989. 142 с.
21. Огороднов Д.Е. Музыкально-певческое воспитание школьников в общеобразовательной школе: методическое пособие. Ленинград, 1972. 132 с.

22. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах: навч.-метод. посібник. Київ, 1997. 204 с.
23. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посібник. Тернопіль, 2001. 640 с.
24. Стулова Г.П. Дидактические основы обучения пению: учеб. пособие. Москва, 1988. 69 с.
25. Юссон Р. Певческий голос: исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса. Москва, 1974. 262 с.